

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Jubileumsskrift till Juridiska institutionen 40 år*.

Citation for the original published chapter:

Henning-Mäki, A-K., Lundgren, A. (2017)

Att som jurist undervisa studenter på polisutbildningen: erfarenheter, utmaningar, svårigheter och glädjeämnen.

In: Örjan Edström, Johan Lindholm & Ruth Mannelqvist (ed.), *Jubileumsskrift till Juridiska institutionen 40 år* (pp. 207-220). Umeå: Juridiska institutionen, Umeå universitet

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-141872>

Jubileumsskrift till Juridiska institutionen 40 år

REDAKTÖRER
ÖRJAN EDSTRÖM, JOHAN LINDHOLM &
RUTH MANDELQVIST

UMEÅ
UNIVERSITET

Juridiska institutionen
Umeå 2017

© Författarna 2017

This work is protected by the Swedish Copyright Legislation (Act 1960:729)

ISSN: 1404-9198

ISBN: 978-91-7601-793-7

Ev. info om Omslag/sättning/omslagsbild:

Elektronisk version tillgänglig på <http://umu.diva-portal.org/>

Tryck/Printed by: UmU Tryckservice, Umeå universitet

Umeå, Sverige 2017

Att som jurist undervisa studenter på polisutbildningen

Erfarenheter, utmaningar, svårigheter och glädjeämnen

ANNA-KARIN (KAJSA) HENNING-MÄKI* & ANN LUNDGREN†

1 Inledning

Juridiska institutionen medverkar i den grundutbildning till polis som sedan år 2000 bedrivs vid Umeå universitet. För närvarande är det tre lärosäten som bedriver polisutbildning på uppdrag av Polismyndigheten. Förutom vid vårt universitet så bedrivs den också vid Södertörns högskola och vid Linnéuniversitetet. Vid Umeå universitet har enheten för polisutbildningen det primära ansvaret för utbildningen. Enheten är organisatoriskt lokaliserad till den samhällsvetenskapliga fakulteten och har en styrelse med bland annat representanter för lärare och studenter. Det dagliga arbetet leds av en föreståndare. I juni 2015 beslutade Umeå universitet att inrätta huvudområdet Polisiärt arbete och därmed kan studenterna tillgodoräknas 120 högskolepoäng för sina två års studier och ta ut en högskoleexamen.

Enligt 4 § 1 st. förordning (2014:1105) om utbildning till polisman (polisutbildningsförordningen) är grundutbildningen till polis fem terminer och omfattar polisprogrammet och en avlönad aspiranttjänstgöring om sex månader.

Alla tre lärosäten följer den utbildningsplan som Polismyndigheten fastställt med stöd av 2 § polisutbildningsförordningen. Enligt 4 § 3 st. samma förordning är det också Polismyndigheten som i samråd med Säkerhetspolisen beslutar vilka kurser som utbildningen omfattar, vilka närmare krav som ställs för att antas till polisprogrammet och vad som krävs för att få påbörja aspirantutbildningen. Polisprogrammets pedagogiska grundsyn framgår av utbildningsplanen. Den utmärks av integration mellan utbildningens teoretiska och praktiska moment,

* Anna-Karin (Kajsa) Henning-Mäki är universitetsadjunkt och undervisar på jurist-och polisprogrammet i framförallt straff- och straffprocessrätt.

† Ann Lundgren är universitetsadjunkt och undervisar på jurist- och polisprogrammet i framförallt straffrätt.

varierade arbetsformer samt en problembaserad metodik. Det senare innebär att undervisningen utgår från verklighetsbaserade händelser eller fall som studenten ska analysera med mera.

Undervisningen på polisprogrammet i Umeå genomförs av lärare med olika kompetenser och från olika institutioner och enheter på universitetet. Många av lärarna har en bakgrund som poliser med omfattande erfarenhet av praktiskt polisarbete i fortsättningen benämnd polislärare eller polisläraren. Polisutbildningen vilar emellertid på tvärvetenskaplig grund, vilket gör att även lärare från ett flertal andra institutioner med skilda kompetenser som exempelvis pedagogik, socialt arbete, statsvetenskap, sociologi och medicin, också medverkar. Utbildningen är uppbyggd utifrån moment med olika teman, till exempel finns det under termin två ett moment som kallas *ordning och trygghet 1*. Juridiska institutionen har ansvar för två egna moment: *Juridik 1* och *Juridik 2*. I dessa moment undervisar endast institutionens egna lärare. I övriga moment deltar juridiska institutionens lärare men i dessa moment ligger ansvaret hos andra och många lärarkategorier med olika bakgrunder deltar. Fortlöpande färdighetsträning såsom träning i vapen och taktik, konflikthantering med kommunikation och självskydd, polisens interna datasystem, radio och akutsjukvård samt bilkörning är i varierande grad integrerade i dessa moment.

Förutom att medverka i grundutbildningen för poliser deltar juridiska institutionen också i den vidareutbildning som genomförs vid enheten för polisutbildningen på uppdrag av Polismyndigheten. För närvarande handlar det om utbildning för såväl poliser som civilanställda, det vill säga anställda vid Polismyndigheten som inte är poliser. Dessa vidareutbildningar genererar högskolepoäng.

Polisens arbetsuppgifter är av skiftande karaktär, många gånger krävande och situationsstyrda oavsett om polisen agerar i sin hjälpande, brottsutredande eller brottsförebyggande roll. I samtliga dessa roller styrs arbetet av lagstiftning och bindande föreskrifter. Poliser måste ha goda kunskaper inom flera juridiska områden, framför allt inom straff- och processrätt, men även inom andra rättsområden som till exempel civilrätt, politi- och förvaltningsrätt. De kurser i juridik eller rättsvetenskap som juridiska institutionen helt eller delvis ansvarar för eller undervisar i motsvarar en fjärdedel av den teoretiska utbildningen, vilket motsvarar 30 högskolepoäng.

Vi som författat det här kapitlet undervisar inom ett flertal kurser på polisutbildningens grundutbildning och har därför förmånen att kunna följa polisstudenterna under en längre period. Tidigare har vi båda arbetat utanför akademien som åklagare respektive som byrådirektör på Brottsoffermyndigheten. Våra rättsområden är huvudsakligen straff- och straffprocessrätt. Vi undervisar

också mycket på polisutbildningens vidareutbildningar. I detta kapitel kommer vi att beskriva våra erfarenheter av den undervisningen utifrån vilka erfarenheter, utmaningar, svårigheter och glädjeämnen vi har identifierat. I kapitlet använder vi några teorier från forskning om innehåll i högre utbildning, som vi menar kan bidra med förklaringar till de erfarenheter vi har och de svårigheter och utmaningar vi ibland möter. Vi beskriver också, den inte alltid samstämmiga, bilden av vad relevant kunskap är, som även kan utgöra en förklaring till våra upplevelser.

2 Polisutbildning i akademien

2.1 Perspektiv på högre utbildning

Även om polisutbildningen är en uppdragsutbildning bedrivs undervisning som håller högskolemässighet och ger högskolepoäng. Mot denna bakgrund är det relevant att diskutera vilka olika intressen eller perspektiv som idag präglar eller bör prägla den högre utbildningen. Vad är den högre utbildningens funktion idag? Vilka perspektiv kan eller bör den spegla?

Ett begrepp som alltsedan Bologna-processen har vuxit fram – och som kommit att utmana de gamla föreställningarna om vad högre utbildning har för funktion – är begreppet *anställningsbarhet*. Begreppet är svårtolkat och besvarar inte frågan vem som är anställningsbar. Är det den student som är nyttig, utvald eller bildad?¹ För att besvara den frågan kan anläggas tre perspektiv. Dessa är; nytto-, konkurrens- och bildningsperspektivet.

Med nyttoperspektiv menas att den högre utbildningen ska vara nyttig i den bemärkelsen att den ska rusta studenten för det kommande yrket. Att studenten ska vara direkt anställningsbar efter avklarad examen. Detta perspektiv ställer krav på att utbildningssamordnaren måste ha god kännedom om vad yrkesutövningen innebär och vad som kan förväntas att studenten ska klara i sitt kommande arbete. I detta perspektiv ingår även det som kallas generiska färdigheter. Med generiska färdigheter menas förmågor som ”intellektuella färdigheter såsom logisk och analytisk förmåga, problemlösning och intellektuell nyfikenhet; kommunikationsfärdigheter, samarbetsförmåga och förmåga att identifiera, hitta och behandla kunskap och information; personliga egenskaper

¹ Lindberg, Ola, ”Nyttig, utvald eller bildad? Tre sätt att se på den högre utbildningens funktion” i Sparrhoff, Gun och Fejes, Andreas (red): *Anställningsbarhet*, Studentlitteratur Lund, 2016, s. 95–109.

såsom fantasi, kreativitet och intellektuell noggrannhet samt värderingar såsom etiskt förhållningssätt, uthållighet, integritet och tolerans”.² Med konkurrensperspektiv menas att utbildningen ska klara av att sortera bort de som inte ”duger” respektive påvisa vilka som är bäst, genom att utforma relevanta bedömningar och betygskriterier.

Det sista perspektivet är bildningsperspektivet. Bildningsperspektivet är ett perspektiv på högre utbildning där målet är att skapa fria och kritiskt tänkande individer, vilket är ett ideal som har gamla rötter från den akademiska världen. Nu ska inte överdrivas skillnaderna mellan nytto- och bildningsperspektivet när det gäller formuleringen av de generiska färdigheterna. De generiska färdigheterna, utformade utifrån nyttoperspektivet, torde nämligen i stort sammanfalla med de ideal som förespråkas i bildningsperspektivet.³ Valet av perspektiv avgör sedan såväl utbildningens mål, genomförande som önskvärda resultat. Utbildningens önskvärda resultat utifrån nyttoperspektivet är alltså den *nyttiga* studenten som utan längre introduktion kan fungera på en arbetsplats. Utbildningens önskade resultat utifrån konkurrensperspektivet är den student som är *utvald* det vill säga den student som klarat av utbildningen, medan det önskvärda resultatet av utbildningen utifrån bildningsperspektivet är den *bildade* studenten, den student som utvecklat sin person och sitt intellekt till en högre nivå.⁴ Dagens polisutbildning vid Umeå Universitet genomsyras av samtliga perspektiv om möjligen med flest inslag som för tankarna till nyttoperspektivet.

2.2 Vad förväntas av polisutbildningen?

Vilka förväntningar på polisutbildningens innehåll som kan finnas beror så klart på vilket perspektiv som anläggs. Från beställarens sida, Polismyndigheten, kan vi se att nyttoperspektivet är tydligast formulerat i utbildningsplanen och att detta perspektiv bäst uppfyller beställarens önskemål om att utbildningen ska producera individer som är startklara från dag ett. I utbildningsplanen finns det dock uttryck som för tankarna till generiska färdigheter och därmed framskyntar också i viss mån bildningsperspektivet. Utbildningsplanen ska omsättas i de kursplaner som styr utbildningen i Umeå och i den faktiska undervisningen. Det tar tid att individuellt träna studenterna i de kunskaper och färdigheter som i utbildningsplanen beskrivs som ”polisiärt angreppssätt med fokus på den

² Se diskussion i a.a., s. 99.

³ A.a. s. 106–107.

⁴ A.a. s. 104.

kunskap och de praktiska färdigheter som är relevanta för yrket, såsom polisiär konflikthantering, och kommunikationssystem, polistaktisk körning och kriminalteknik⁵ Vi upplever därför ibland att studentens tid och engagemang i mycket stor omfattning ägnas åt studentens förtrogenhet med datasystem, bilkörning, olika försvarargrepp och vapenhantering. Hur undervisningen utformas i de olika kurserna är också i högsta grad beroende av hur enskilda lärare tolkar uppdraget. Polismyndigheten har idag ett stort behov av nya poliser, som kan sättas in i verksamheten snabbt. Det saknas både tid och resurser till mjukare yrkesintroducerade handledning och internutbildning, en slutsats vi drar efter diskussioner med studenter inom våra vidareutbildningar. Även den massmediala bilden, som uppvisar en polisverksamhet med avhopp och dåliga resultat, och politiska partier som försöker övertrumfa varandra i löften om satsningar på fler poliser, ger stöd för denna uppfattning.

Förväntningarna om den ”flygfärdiga” polisstudenten delas många gånger också av polislärare och inte minst av studenterna själva. Föreställningar om vad det innebär att vara polis skapar också förväntningar om vad polisutbildningen ska innehålla. Ett uttalande av en polisstudent under ett seminarium i straffrätt är ett gott exempel på detta ”Varför får vi inte öva mer på att göra olika polisingripanden, vi behöver öva mer på olika grepp, det är ju viktigast och det som vi som blivande poliser kommer att råka ut för. Varför ska vi kunna så mycket av det som vi inte behöver?”

När det gäller den högskolepoänggivande vidareutbildningen omfattas dessa av kursplaner beslutade av universitetet, men det är uppdragsgivaren, Polismyndigheten, som på detaljnivå styr innehållet. Här kan vi tydligt se att utbildningsuppdraget präglas av nyttoperspektivet. Det finns höga förväntningar, såväl från deltagarna själva som från beställaren, att studenterna ska vara i stort sett ”flygfärdiga” när utbildningen är genomgången, vilket gäller i synnerhet för de civila brottsutredarna.

3 Finns det olika sätt att se vad värdefull kunskap är?

Kunskap för oss som verkar i en akademisk miljö hämtas från forskning och beprövad erfarenhet.⁶ Kunskapssynen ute i polisverksamheten kan nog beskrivas som annorlunda. Kunskapen ska vara ”konkret, lättillgänglig och ge

⁵ Utbildningsplan för polisprogrammet 2016-09-21, tillgänglig på <http://www.polis.umu.se>.

⁶ Högskolelag (1992:1434) 1 kap 2 §.

förutsättningar för handling”.⁷ Detta är en konsekvens av att ”kunskap”, för vissa, inte behöver betyda annat än att bara klara av direkta polisingripanden. I rättsvisans namn ska dock sägas att det också finns en mer nyanserad syn på vad relevant kunskap är för en polis. Polisyrket är så pass komplext att polisarbetet kräver ”förutom en god polisspecifik kunskap även kunskaper om samhälle, människor i samhället och relationer dem emellan.”⁸

Den akademiska världens uppfattning om kunskap ställs mot den som polisverksamheten ansluter sig till. Medan utbildning och lärande inom akademien handlar om teorier och generell kunskap, handlar det hos polisen om att förmedla färdigheter som kan användas i praktiskt polisarbete. Detta påverkar också synen på hur kunskap sprids. Inom polisen sprids kunskap många gånger som faktisk kunskap som går i arv från äldre till yngre kollegor.⁹ Även inom polisutbildningen finns det exempel på denna kunskapssyn, något som framför allt framkommer i våra mer informella diskussioner inom polisutbildningen.

Kan då inte denna kunskapskälla – kunskaper och färdigheter förmedlade från en erfaren polis – sorteras in under det som i högskolelagen kallas beprövad erfarenhet, och som alltså har sin givna plats i en högre utbildning? Begreppet vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet är svårdefinierade begrepp, inte minst när det gäller det senare, det vill säga beprövad erfarenhet. ”Begreppet vetenskaplig(t) grund/förhållningssätt innebär att kritiskt granska, pröva och att sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang. Beprövad erfarenhet är en erfarenhet som är dokumenterad, delad och prövad i ett kollegialt sammanhang. Beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund är kunskapskällor som kompletterar varandra.”¹⁰ Så, vad blir svaret på frågan? Är den kunskap som förmedlas från polis till polis, eller från polis till student den typen av beprövad erfarenhet som avses?

⁷ Se diskussion i Lauritz, Lars-Erik & Hansson, Jonas, ”Lära är livet-att vara polis i en föränderlig värld” i Eklund, Niklas & Landström, Lena (red), *Polisen: verksamhet och arbete*, Liber, Malmö 2013, s. 66–82.

⁸ A.a., s. 75.

⁹ Ohlsson, Johan, ”Från självskydd till akademisk teori-att förena den polisiära och akademiska världen”, i Eklund, Niklas & Landström, Lena (red), *Polisen-verksamhet och arbete*, Liber, Malmö, 2013, s. 83–101.

¹⁰ Lindvert, Jessica & Minten, Eva, ”Skolverket, dnr 2012:1700 ”Promemoria om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet”, tillgänglig på https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.186369!/Vetenskaplig_grundPM_Skolverket.pdf (2017-04-26).

4 Erfarenheter av undervisning på grundutbildningen

Juridikämnet introduceras redan den första terminen för att därefter, vid sidan av andra ämnen, följa studenterna löpande genom hela utbildningen. Som framgått undervisar vi främst i straff-och straffprocessrätt, medan andra lärare från vår institution undervisar i andra rättsområden, och det är utifrån detta som vi diskuterar våra erfarenheter.

4.1 *Överdriven respekt för juridiken*

De studenter vi möter på grundutbildningen är en blandad studentgrupp. De allra flesta är mycket unga, utan yrkeserfarenhet eller erfarenhet av studier på högskolenivå, medan andra är något äldre och kan både ha studerat tidigare och varit yrkesverksamma. I våra första möten med studenterna så upplever vi att det finns en rädsla - eller kanske snarare en överdriven respekt - för juridiken. De äldre studenterna har uppenbarligen bidragit till detta, då de sägs intala de nya studenterna att den första kursen i juridik är både svår och omfattande. Vi upplever att det kan hämma studenternas lärande i det inledande skedet. De första undervisningstillfällena är därför i hög utsträckning inriktad på att avdramatisera juridiken som ämne. Det gör vi framför allt genom att introducera och träna på den juridiska metodiken, för att göra förstäligt att det finns en hel del hjälpmedel att tillgå när man ska lösa olika juridiska problem där den juridiska metoden är given.¹¹

4.2 *Den komplexa juridiken som inte har svar på alla frågor*

Genom hela juridikundervisningen tillämpas en undervisningsmetod som kallas problembaserad lärande, PBL. Detta är en undervisningsmetod som passar på polisutbildningen och som har prövats under många år.¹² PBL innebär förenklat en metod som bidrar till att studenterna ska få kunskap på ett djupare plan genom att själva aktivt söka information, i stället för att få allt förklarat för sig från

¹¹ Med den juridiska metoden menas juristens sätt att lösa ett rättsligt problem med särskilt angivna rättskällor såsom lagtext, förarbeten, praxis och doktrin.

¹² Henning-Mäki, Kajsa, ”PBL inom polisutbildningen”, i Landström, Lena & Lindberg, Ola (red), *Lärande för juridikens praktik 20 år med PBL vid juridiska institutionen*, Umeå universitet, Print och Media, Umeå universitet 2013, s. 161–167.

”katedern”¹³. De arbetar därför på ett tidigt stadium självständigt i grupper med att – med hjälp av den juridiska metoden, kurslitteratur och kunskaper från föreläsningar – lösa olika problemställningar av juridisk karaktär. Därefter diskuterar vi dessa problem och deras lösningar tillsammans i större grupper. Studenterna förväntar sig ofta att de ska få ett tydligt rätt svar på varje fråga, men eftersom juridiken är komplex och ofta förutsätter avancerade bedömningar går det sällan att ge bara ett rätt svar. Detta kan göra många studenter både frustrerade och besvikna. När de så småningom har utvecklat en förståelse för att svaret på en juridisk fråga många gånger kan vara beroende av olika omständigheter och hur dessa omständigheter vägs emot varandra i en bedömning, så är mycket vunnet. Utöver detta så måste vi även få studenterna att förstå att det kanske inte finns något rätt svar överhuvudtaget, på grund av att en viss fråga inte alls är prövad av domstolarna eller problematiserad i någon annan vedertagen rättskälla. Något som till en början kan vara svårt för studenterna att ta till sig, då det ofta finns en förväntning om att juridiken ska ha svar på alla rättsliga frågor.

Studenterna kan också ibland uttrycka en frustration över att den juridik vi förmedlar är svår och alltför ”teoretisk”. Detta försöker vi möta genom att ständigt försöka hitta både nivå och innehåll på vår undervisning så att den ska vara relevant för dem. Vi lyckas inte alltid med det vilket vi tror kan tillskrivas det faktum att våra polisstudenter inte vet vilken juridik som är polisiärt relevant, något som är förståeligt eftersom de inte har verkat som poliser.

En annan svårighet, i det förhållandet att vi är flera olika lärarkategorier som stundtals behandlar samma juridik, är att studenterna upplever och ger uttryck för att de ibland får olika svar på samma rättsliga frågor beroende på vem de frågar. I valet mellan vilken lärare som har högst legitimitet och vem de således anser att de ska lyssna på, får vi ibland höra att den lärare som har polisiär bakgrund självklart vet bäst. Att han eller hon är den som vet vad som är polisiärt relevant, är en vanlig uppfattning även om denna uppfattning inte ska överdrivas.

4.3 *Kopplingen till polisyrket*

För att ytterligare skapa motivation hos studenterna presenterar vi tänkbara, verklighetstroga fall som får bli utgångspunkt för det problembaserade lärandet. På så vis blir juridiken ”nyttig” för dem och kopplingen till polisyrket också

¹³ Se text i Lindberg, Ola, ”Om PBL- en modern medelålders metod”, i Landström, Lena & Lindberg, Ola (red), *Lärande för juridikens praktik 20 år med PBL vid juridiska institutionen*, Umeå universitet, Print och Media, Umeå universitet 2013, s. 21–35.

uppenbar för dem. För oss som undervisar i rättsområden som tydligt kan kopplas till ett av polisens kärnområden, det vill säga brottsutredningen i straff- och straffprocessrätt, kan det vara enklare att hitta dessa fall. Det torde inte vara lika lätt för andra lärare som undervisar i andra rättsområden som av studenterna uppfattas som mindre polisrelevanta. Stöd för denna uppfattning får vi i våra diskussioner med våra kollegor på institutionen som undervisar inom andra rättsområden. Oavsett om vi sålunda har en större legitimitet för våra rättsområden är dock vårt dilemma att hur väl vi än bygger våra scenarier, kan vi inte täcka in all den komplexitet som juridiken innehåller. Ytterligare en faktor som bidrar till vår frustration är att studenterna inte alltid upptäcker de rättsliga problemen som finns inbäddade i ett fall eller en fråga. För detta krävs ibland intensiv handledning vilket det inte alltid finns tid eller möjlighet till.

4.4 Konkurrens om studenternas tid

En stor utmaning för oss är just konkurrensen om studenternas tid. Juridikundervisningen löper under hela deras utbildningstid parallellt med andra ämnen och examinationer, vilket innebär att studenterna ofta är schemalagda fulla dagar. Vi får därför ofta höra från våra studenter att de inte hinner studera och fördjupa sig så mycket som de skulle vilja och behöva. Bristen på tid kan också vara en förklaring till varför studenterna, som vi upplever, saknar den nödvändiga förankring i den juridiska metoden som är nödvändig för tillämpning av gällande rätt. Vi måste därför kontinuerligt arbeta med att få dem att använda sig av den juridiska metoden i sina juridikstudier. Konkurrensen om studenternas tid innebär också att vi sällan har den tid som vi skulle behöva, för att kunna förmedla viktig och central kunskap. Vi arbetar därför fortlöpande med att komprimera undervisningen så långt det bara går, utan att det för den skull ska göras avkall på kvalitén. Bristen på tid i kombination med intresserade och vetgiriga studenter är i viss mån frustrerande och innebär många gånger att vi hänvisar dem till att söka svar själva, något som också är grunden i PBL. Detta leder emellertid till viss frustration hos studenterna, som upplever att de inte alltid har tid eller möjlighet att söka svaren självständigt.

4.5 Den röda tråden

Som tidigare nämnts så följer juridiken polisstudenterna genom alla terminer och moment. De olika momentens innehåll styr nästan helt den juridik som ska behandlas. Detta innebär att vi som lärare inte har alltför stort inflytande över vilken juridik som ska behandlas, däremot har vi naturligtvis visst inflytande över

formen för och innehållet i momentet.¹⁴ Vi lägger – om möjligt – stor vikt vid att hålla den ”röda tråden” och medvetandegöra detta för studenterna. Den röda tråden för oss är att studenterna löpande under utbildningen ska förfinas i den juridiska metoden och få en progression i sitt juridiska tänkande samtidigt som de också ska förstå att – och hur – de olika juridiska ämnena integreras med varandra.

4.6 *Glädjeämnen*

På grundutbildningen möter vi många vetgiriga, diskussionsbenägna studenter som har ett stort intresse av våra rättsområden. De vågar ofta bjuda på sig själva och de vågar också blotta sin okunskap på ett annat sätt än t ex de studenter som vi undervisar på juristprogrammet. I och med att vi undervisar studenterna i flera moment och under nästan alla terminer, så lär vi känna dem och när vi väl har fått deras förtroende, så är de mycket lyhörda för de kunskaper vi förmedlar till dem. Det ger oss också en stor tillfredsställelse att se den utveckling de genomgår under sin tid som studenter. De går från att aldrig ens ha sett lagtext till att till exempel kunna göra relativt avancerade straff- och processrättsliga bedömningar. Detta är en ”resa” hos polisstudenten som är väldigt rolig och tillfredsställande för oss att få följa och när de har tillägnat sig alla dessa kunskaper, så uttrycker många av polisstudenterna också hur roligt de tycker att juridik är, vilket självfallet är mycket glädjande.

5 Erfarenheter av undervisning på vidareutbildningen

Inom vidareutbildningen så undervisar vi två relativt skilda studentgrupper i form av dels yrkesverksamma poliser på förundersökningsledarutbildning, dels civilanställda som ska arbeta med brottsutredning.¹⁵

5.1 *Förundersökningsledarutbildningen*

De yrkesverksamma poliser som genomgår förundersökningsledarutbildning är en relativt homogen grupp som i många fall har en gemensam grund i den tidigare genomgångna grundutbildningen. Dock har de ofta efter grundutbildningen

¹⁴ Under senare år på polisutbildningen har vi många gånger saknat den viktiga diskussionen och samverkan i de olika läroplaner som från början fanns och ”byggde” de olika momenten.

¹⁵ Umeå universitet ger på uppdrag av polismyndigheten och i samarbete med polisutbildning bl.a. två vidareutbildningar som ger hp.

utvecklat olika kompetenser genom vidareutbildning eller inriktning inom olika specialområden inom den brottsutredande verksamheten. Deras olika förförståelse skapar givetvis utmaningar och kan ibland även skapa en viss oro för oss, ligger vi på verkligen på rätt nivå?

Erfarenheterna från denna grupp av deltagare är att de är mer krävande i så motto att de vill få ut mer av undervisningen. Detta är förståeligt med tanke på att de avsätter många veckor för kursen på bekostnad av att annat arbete, exempelvis brottsutredningar, förblir liggande. Utifrån det perspektivet är det lätt att förstå ett visst avståndstagande mot det som av dem kan uppfattas som alltför teoretiskt. Vi är lyhörda för detta och försöker löpande ompröva och anpassa undervisningen därefter. Våra egna ambitioner ställer också till det för oss. Vi vill på den relativt korta tid som står till vårt förfogande sätta in de olika regelverk som styr brottsutredningar i ett större sammanhang samt diskutera tolkning och tillämpning av gällande rätt. Precis som när det gäller studenterna på grundutbildningen, så har dessa studenter höga förväntningar på att vi ska kunna ge det rätta svaret på olika frågor och gärna lösa de verkliga problem de stött på i sitt arbete.

5.2 *Civilanställda brottsutredare*

De civilanställda brottsutredarna är en grupp som bjuder på riktigt stora utmaningar då det inom samma deltagargrupp finns personer med vitt skilda bakgrunder, både beträffande utbildning och tidigare yrkeserfarenheter. Det förekommer dels brottsutredare som har varit yrkesverksamma i flera år, dels relativt nyanställda som saknar eller har begränsade erfarenheter av polisverksamhet. Många av dem har inte heller några tidigare erfarenheter av studier på högskolenivå.

I undervisningen av denna grupp studenter upplever vi att problemet med att anpassa nivån på undervisningen är en av de största utmaningarna. Balansgången för oss är att hitta en nivå som tar hänsyn till de deltagare som har minst kunskaper samtidigt som vi måste garantera en högskolemässighet. På samma sätt som i gruppen polisiära förundersökningsledare uppstår ibland mycket tydligt en stor frustration över att undervisningen ligger på ”fel nivå”. De studenter som har större kunskaper och erfarenhet, med förhoppningar om att diskutera olika problemställningar de stött på i sitt vardagliga arbete, blir besvikna. Detta samtidigt som vissa deltagare ibland ger uttryck för att de inte förstår något alls.

När det gäller denna grupp så är tiden vi har till vårt förfogande ytterligare en utmaning, eftersom relativt komplicerad juridik förutsätts förmedlas på bara ett fåtal veckor.

5.3 *Glädjeämnen i att undervisa på vidareutbildningen*

Trots de svårigheter vi har identifierat och beskrivit ovan, erbjuder vidareutbildningen för oss en stor glädje och inte minst nytta i form av koppling till den faktiska verksamheten. Studenterna blir våra ögon och öron in i polisarbetet. Genom dem får vi inblick i de svårigheter de möter i sin rättstillämparroll. Vi får hjälp med att identifiera vilken juridik de behöver för att klara sitt brottsutredande arbete. På så vis får vi alltså input från verkligheten, som vi många gånger använder oss av i vår undervisning både på grund- och vidareutbildning. Att få vara med och bidra till deras kunskapsutveckling, inte minst genom interaktionen mellan oss och studenterna, och mellan studenterna, är en stor ynnest och glädjekälla för oss.

6 Erfarenheter i förhållande till kollegor

På polisutbildningens grundutbildning medverkar, förutom institutionslärare, som vi, även polislärare. Även på den civila brottsutredarkursen medverkar denna lärarkategori, om än i begränsad omfattning. Vår uppfattning är att det inte alltid råder consensus om vad och på vilken nivå juridiken ska ligga. En relativt vanlig uppfattning från polislärarsidan, som de i högsta grad delar med studenterna, är att vi institutionslärare undervisar på en alltför teoretisk nivå och att därigenom kopplingen till deras framtida polisära verksamhet blir alltför svag. Synen på kunskap kan ibland också skilja sig åt, vilket kan visa sig i våra olika diskussioner både i mer strukturerad form vid planeringar inför speciella moment, eller i spontana diskussioner under fikastunder med mera.

7 Avslutningsord

Polisen tillhör en yrkeskategori, som utan att vara jurister, tillämpar juridik i betydande omfattning. Lagstiftning ger också den enskilda polismannen vittgående befogenheter att besluta om tvångsåtgärder, som får stor betydelse för den enskildes frihet och integritet. Goda kunskaper i de regelverk som styr polisverksamheten är därför helt nödvändig. Att lära och förstå juridikens betydelse i polisarbetet kräver tid men också eftertanke hos studenten. Tid som inte alltid finns, då så mycket annat ska få utrymme i den nuvarande

polisutbildningen. Brist på tid i undervisningssituationen är ett återkommande dilemma men även våra, i viss mån, begränsade möjligheter att styra över vilken juridik vi ska undervisa och examinera i. Det sistnämnda är snarare en konsekvens av polisutbildningens uppbyggnad i moment med olika teman, där juridiken ska ”passa in”, snarare än till det faktum att polisutbildningen idag är en uppdragsutbildning och inte är en renodlad högskoleutbildning.

En annan orsak till varför vi upplever dilemman är de förväntningar som från olika håll ställs på vår undervisning. Dessa dilemman finner vi ganska tydligt kan kopplas till de olika perspektiv och förväntningar på högre utbildning som finns. Beställaren vill ha studenter som med en utgångspunkt i nyttoperspektivet är *anställningsbara* i allt från färdigheter i polisens datasystem till vapenhantering, bilkörning samt ”polisrelevant” juridik och beteendevetenskap. Motsvarande förväntningar och synpunkter finns även - förutom hos studenterna själva - hos våra kollegor som har en polisiär bakgrund. Vi däremot, med vår förankring i akademien, vill även lyfta in sådant som kan härledas till bildningsperspektivet.

Bristen på samsyn vad gäller accepterade kunskapskällor och vad begreppet värdefull kunskap står för kan vara ytterligare en förklaring som kan skapa dilemman för oss till och med i klassrummet. Polislärare hämtar många gånger kunskap från egen yrkeserfarenhet, som när den förmedlas till studenten kan uppfattas som en sanning. En sanning vi måste utmana genom att peka på att kunskap inom juridik hämtas hos rättskällor i enlighet med den juridiska metoden samt att högre utbildning vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet, något som går utöver den egna erfarenheten. Den diskrepans som finns vad gäller accepterad kunskapskälla och tilltron till ”praktiken” skapar ibland bristande legitimitet till det som vi jurister förmedlar. Detta även med beaktande av att vi undervisar i rättsområden som tydligt kan kopplas till den kommande yrkesutövningen (och att vi båda har en bakgrund som praktiskt verksamma jurister). Hos de redan yrkesverksamma poliserna eller hos de civila brottsutredarna är istället vår utmaning att öka förståelsen för juridiken utifrån en akademisk syn på kunskap, vilket ibland kan vara problematiskt med tanke på att den kunskapssyn som präglar polisverksamheten tycks vara så stark.

När det slutligen gäller det beskrivna konkurrensperspektivet, så kan möjligen juridiken – som ju av många studenter upplevs som förhållandevis svår – i viss mån fungera som den sorterare som utmärker konkurrensperspektivet. Sammanfattningsvis kan vi i vart fall konstatera att det är vår bestämda uppfattning att samtliga dessa tre perspektiv; nytto-, konkurrens- och bildningsperspektivet, utan att konkurrera med varandra, borde ha en given plats när vi ska utbilda poliser inför det praktiska och komplexa yrke som väntar dem.

Trots alla beskrivna svårigheter och utmaningar, eller kanske på grund av dessa, är det fantastiskt stimulerande att få vara en del i studenternas kunskapsutveckling. Kommentarer som ”Tack, äntligen förstår jag” och ”Juridiken är begriplig trots allt” värmer våra lärarhjärtan. Det är också lika stimulerande att få medverka på en tvärvetenskaplig utbildning. Samarbete med lärare från vitt skilda bakgrunder och erfarenheter skapar energi och kreativitet.